

MINISTERSTWO RODZINY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

DEPARTAMENT POMOCY I INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

CENTRA USŁUG SPOŁECZNYCH

INFORMATOR

Warszawa, czerwiec 2022 r.

1. Co to jest CUS?

Centrum Usług Społecznych to nowa jednostka organizacyjna gminy i zarazem nowa instytucja lokalnej polityki społecznej, która powinna być tworzona w celu zaspokajania przez gminę potrzeb wspólnoty samorządowej w zakresie określonych usług społecznych oraz koordynacji tych usług. Centrum Usług Społecznych to szerokie otwarcie na usługi społeczne i przede wszystkim wyjście poza zakres usług z pomocy społecznej. To przestrzeń do rozwoju pracy socjalnej skierowanej do wszystkich mieszkańców. To także przestrzeń do prowadzenia szerokiego poradnictwa psychologicznego, terapeutycznego, czy prawnego dla osób i rodzin.

2. Utworzenie Centrum Usług Społecznych.

Utworzenie Centrum jest fakultatywne i może zostać utworzone dla jednej gminy lub co najmniej dwóch.

Podstawą prawną działalności Centrum Usług Społecznych jest Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, która szczegółowo wskazuje zadania Centrum oraz zasady jego organizacji.

Decyzja o utworzeniu Centrum pozostaje w wyłącznej kompetencji gminy.

Statut Centrum jest nadawany przez radę gminy w drodze uchwały.

W przypadku podjęcia przez gminę decyzji o utworzeniu Centrum jedynie dla swoich potrzeb – dochodzi do obligatoryjnego przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w Centrum (obowiązek nie dotyczy gmin liczących powyżej 100 000 mieszkańców – ośrodek i Centrum mogą funkcjonować jednocześnie).

Centrum może zostać utworzone dla:

1. Jednej gminy poprzez przekształcenie ośrodka pomocy społecznej w centrum.
2. Co najmniej dwóch gmin – poprzez utworzenie na podstawie porozumienia pomiędzy gminami, w jednej z gmin nowej jednostki organizacyjnej odrębnej od funkcjonującego w tej gminie ośrodka pomocy społecznej.
3. Dla miasta powyżej 100 000 mieszkańców poprzez:
 - a) przekształcenie ośrodka pomocy społecznej w centrum
albo
 - b) utworzenie w mieście nowej jednostki organizacyjnej odrębnej od funkcjonującego ośrodka pomocy społecznej.

Dodatkowo w miastach na prawach powiatu, w których mogą funkcjonować jednocześnie ośrodek pomocy społecznej i powiatowe centrum pomocy rodzinie w ramach jednej instytucji - miejskie centrum pomocy rodzinie, może zostać przekształcone w centrum usług społecznych.

Gmina decydując się na utworzenie CUS powinna opracować diagnozę potencjału potrzeb wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych oraz po opracowanej diagnozie stworzyć program usług społecznych, bądź programy skierowane wg potrzeb na danej gminie do określonej grupy, bądź do wszystkich mieszkańców.

W ramach struktury organizacyjnej Centrum wyodrębnia się w szczególności:

1. Stanowisko dyrektora centrum.
2. Zespół do spraw organizowania usług społecznych (w skład zespołu wchodzi organizator usług społecznych oraz koordynatorzy indywidualnych planów usług społecznych w liczbie dostosowanej do potrzeb wynikających z uwarunkowań lokalnych).
3. Zespół do spraw realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej (organizator pomocy społecznej, specjaliści z zakresu pracy socjalnej, pracy z rodziną oraz inni specjaliści realizujący zadania z zakresu pomocy społecznej, w tym w zakresie integracji społecznej). W ramach zespołu może zostać wyodrębniona komórka realizująca zadania z zakresu pracy socjalnej. W ramach zespołu centrum zatrudnia pracowników socjalnych.
4. Stanowisko organizatora społeczności lokalnej.

3. Centrum Usług Społecznych odpowiada na potrzeby wszystkich mieszkańców.

Centrum oferuje określone usługi społeczne wszystkim mieszkańcom. Opracowanie diagnozy potrzeb i potencjału wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych odbywa się wspólnie z mieszkańcami i dla mieszkańców. Tworzony program usług społecznych może być skierowany do osób, rodzin, grup społecznych, grup mieszkańców o określonych potrzebach lub ogółu mieszkańców.

Rozpoznanie indywidualnych potrzeb obejmuje rozmowę z wnioskodawcą. Na podstawie ww. rozpoznania może być opracowany indywidualny plan usług społecznych (w przypadku potrzeby koordynacji usług społecznych określonych w programie lub programach usług społecznych, które mają być udzielane osobie zainteresowanej w okresie nie krótszym niż 3 miesiące, a nie dłużej niż rok), wskazujący usługi społeczne odpowiadające na potrzeby osoby zainteresowanej określone w programie lub programach usług społecznych.

Wniosek może być również przekazany, jeśli właściwym do rozpatrzenia okaże się zespół lub stanowisko w Centrum lub urząd gminy lub inna jednostka organizacyjna gminy.

Indywidualny plan usług społecznych zawiera m.in. wskazanie usług społecznych, sposób realizacji indywidualnego planu usług społecznych, w szczególności wskazanie harmonogramu realizacji usług społecznych, podmiotów realizujących te usługi oraz miejsca ich realizacji. Może też wskazywać działania wspierające. Plan może być aktualizowany.

4. Otwarcie na usługi społeczne

Centrum Usług społecznych to po raz pierwszy tak szerokie otwarcie na usługi społeczne, a przede wszystkim wyjście poza zakres usług z pomocy społecznej. Bardzo ważnym celem utworzenia Centrum jest koordynacja usług społecznych z różnych systemów-pomocy społecznej, polityki rodzinnej, promocji i ochrony zdrowia, kultury, edukacji publicznej, polityki prorodzinnej, wspierania osób niepełnosprawnych.

Centrum realizuje usługi społeczne na zasadach i w trybach określonych w przepisach odrębnych (ustawy merytoryczne), a także na zasadach i w trybie określonym w ustawie o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych oraz wynikających z programu usług społecznych, który zgodnie z ustawą będą przyjmowały gminy tworzące Centrum.

5. Wsparcie w tworzeniu CUS w ramach działania 2.8. Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój

- Jednym z pierwszych narzędzi wspomagających proces tworzenia Centrów Usług Społecznych był konkurs pt. *Wsparcie tworzenia centrów usług społecznych i rozwój dostarczanych przez nie usług w ramach Działania 2.8 Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020*, ogłoszony w dniu 31 grudnia 2019 r. przez Departament Wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej. Nabór projektów rozpoczął się 31 stycznia 2020 r. i trwał do 30 kwietnia 2020 r. w ramach 2 rund.
- Na pilotażowe tworzenie i funkcjonowanie centrów usług społecznych (CUS) i rozwój dostarczanych przez nie usług adresowanych do ogółu mieszkańców przeznaczono pierwotnie 100 mln zł, ale ostatecznie, po uzyskaniu zgody Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, zwiększono alokację do 130 mln zł.
- Założeniem konkursu (pilotażu) jest utworzenie i funkcjonowanie co najmniej 41 CUS. Konkurs został podzielony na 4 typy projektów w zależności od wielkości gminy oraz rodzaju CUS.
- Średnia wartość projektów wynosi ok. 3 mln zł.

- Planowany okres realizacji projektów to 3 lata, a ich rozpoczęcie, w większości przypadków, zaczęło się od 1 stycznia 2021 r., zaś zakończenie - III i IV kw. 2023 r.
- Grupą docelową projektów są mieszkańcy gmin oraz pracownicy jednostek samorządu terytorialnego, którzy dzięki udziałowi w projekcie mają możliwość:
 - uzyskania różnych usług społecznych w jednym miejscu – bez potrzeby chodzenia do urzędu gminy, ośrodka pomocy społecznej czy innej jednostki,
 - zwiększenia dostępu do usług społecznych odpowiadających ich potrzebom,
 - integracji ze środowiskiem lokalnym,
 - otrzymania spersonalizowanego pakietu usług społecznych na okres od trzech do dwunastu miesięcy, na podstawie zgłoszonych potrzeb.
- Dzięki działaniom przewidzianym w ramach projektów:
 - zostanie wykonana diagnoza potrzeb i potencjału społeczności lokalnej, która poddana zostanie konsultacjom z mieszkańcami i reprezentującymi ich organizacjami,
 - samorządy gminne będą miały narzędzie do trafnego i kompleksowego odpowiadania na rosnące i zmieniające się potrzeby ogółu mieszkańców, a nie tylko tych znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej,
 - gminy opracują i przetestują modelowe rozwiązania dotyczące realizowania usług społecznych w trybie powszechnej dostępności z wykorzystaniem Centrum jako nowej jednostki organizacyjnej wpisujące się w *typ 1 - CUS działające na obszarze jednej gminy, powstałe przez przekształcenie ośrodka pomocy społecznej*,
 - nastąpi zwiększenie dostępu do usług społecznych podejmowanych przez gminy w celu zaspokojenia potrzeb wspólnoty samorządowej, świadczonych w formie niematerialnej bezpośrednio na rzecz ogółu mieszkańców,
 - zostanie zapewniona koordynacja usług społecznych i zdrowotnych oraz współpraca z publicznymi służbami zatrudnienia,
 - wzrośnie poziom integracji oraz spójności społecznej mieszkańców,
 - projekt przyczyni się do zminimalizowania migracji osób młodych oraz wzrostu poziomu zadowolenia mieszkańców z działań podejmowanych przez samorząd gminny,
 - przetestowane i wdrożone w projektach rozwiązania mogą stać się dobrymi praktykami dla kolejnych jednostek samorządu terytorialnego chcących wdrażać CUS.

- Gminy realizują projekty według kamieni milowych (KM):

- Kamień milowy 1 – ok. 4 m-cy od daty rozpoczęcia realizacji projektu

Opracowanie diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych, z uwzględnieniem konsultacji z mieszkańcami diagnozy potrzeb mieszkańców oraz Planu Wdrażania CUS we współpracy z przedstawicielami społeczności lokalnej;

- Kamień milowy 2 – ok. 12 m-cy od zrealizowania KM nr 1

Realizacja Planu Wdrażania CUS i świadczenia usług społecznych, z uwzględnieniem usług świadczonych w środowisku lokalnym (zasada deinstytucjonalizacji) oraz monitoring przebiegu testowania CUS. Wnioski z monitoringu testowania CUS zostaną wykorzystane do aktualizacji Planu Wdrażania CUS;

- Kamień milowy 3 - ok. 10 m-cy od zrealizowania KM nr 2

Aktualizacja i realizacja Planu Wdrażania CUS i świadczenia usług społecznych, z uwzględnieniem usług świadczonych w środowisku lokalnym (zasada deinstytucjonalizacji), po uwzględnieniu wniosków z monitoringu działań;

- Kamień milowy 4 – ok. 3 m-cy od zrealizowania KM nr 3

Przeprowadzenie przeglądu działań projektu. W oparciu o wyniki przeglądu zostaną wypracowane wnioski z realizacji Planu Wdrażania CUS i pakiet 6 produktów powstałych w wyniku testowania rozwiązania modelowego, który zostanie przedłożony Radzie Programowej ds. CUS. Pakiet 6 produktów obejmuje: 1. Schemat organizacyjny i procedury działania CUS, 2. Zalecane szkolenia dla pracowników CUS (z uwzględnieniem ustawowych szkoleń), zalecane wyposażenie CUS, 3. Metody i techniki wykorzystywane w diagnozie potrzeb mieszkańców w zakresie usług społecznych oraz potencjału lokalnych usługodawców, 4. Zalecane metody i narzędzia pracy kadr CUS z mieszkańcami, w tym w zakresie metodyki tworzenia indywidualnych planów usług społecznych (IPUS), 5. Zasady współpracy CUS z partnerami, w tym tworzenia partnerstw lokalnych (jeśli są tworzone), 6. Narzędzia do oceny skuteczności i efektywności funkcjonowania CUS.

- W wyniku przeprowadzonego konkursu realizowanych jest 41 projektów na kwotę ok. 118 mln zł, w 14 województwach. Najwięcej projektów realizowanych jest w woj. mazowieckim (8 proj.) i woj. wielkopolskim (6 proj.), zaś najmniej, bo 1 jest w woj. dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, opolskim i pomorskim. Z kolei żadna gmina z woj. łódzkiego i lubuskiego nie przystąpiła do realizacji projektu w ramach ww. konkursu.
- W większości projektów został zakończony I kamień milowy, którego rezultatem jest przekształcenie Ośrodka Pomocy Społecznej w CUS, opracowanie Planu Wdrażania CUS i Programu Usług Społecznych (PUS). Obecnie w ramach tychże projektów trwa realizacja II

kamienia milowego, tj. realizowany jest Plan wdrażania CUS, świadczone są usługi społeczne oraz jest monitorowany ich przebieg.

- Realizowane są usługi społeczne z m.in. zakresu: wsparcia rodziny i pieczy zastępczej, wsparcia osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i osób w kryzysie bezdomności, opieki nad dziećmi do lat 3, aktywizacji zawodowej, mieszkalnictwa społecznego, chronionego i wspomagane, reintegracji społeczno-zawodowej, usług zdrowotnych, opiekuńczych, a także wsparcia opiekunów faktycznych.

6. Efekty pilotażu współfinansowanego z EFS

- Ocena efektów pilotażu Centrum Usług Społecznych, w tym: liczby utworzonych CUS, liczby osób, które skorzystały z usług dostarczanych przez CUS w ramach programu, liczby CUS funkcjonujących po zakończeniu projektu, liczby utworzonych miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu czy adekwatności liczby koordynatorów indywidualnych planów usług społecznych względem liczby klientów CUS oraz wyliczenie referencyjnej wartości tego wskaźnika została zaplanowana w Planie Badań Ewaluacyjnych POWER na koniec 2023 roku, z uwagi, iż okres realizacji projektów kończy się głównie w III i IV kwartale 2023 r.

7. Analiza potencjału CUS

- W Radzie ds. Społecznych Narodowej Rady Rozwoju, w Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzono analizę potencjału CUS w kontekście rozwoju i integracji usług społecznych, funkcjonujących w ramach konkursu z Działania 2.8 POWER. Do końca czerwca 2022 r. zostanie opracowana I część badania dot. utworzenia i funkcjonowania 41 CUS-ów w ramach konkursu, a do końca września 2022 r. - II część badania. W raportach z przeprowadzonego badania zostanie uwzględniony wynik analizy wniosków o dofinansowanie, diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej gmin biorących udział w konkursie oraz ich Programów Usług Społecznych.
- Najważniejsze wyniki powyższej analizy, które zostały zaprezentowane na posiedzeniu Rady Programowej ds. CUS, które odbyło się w dniu 7 czerwca 2022 r.:
 - problemy lokalnej polityki społecznej (konieczność permanentnego zwiększania świadomości lokalnych decydentów o roli usług społecznych, wzmacniania poczucia wspólnoty oraz zwiększania zakresu środków finansowych na usługi, zwiększenie wolumenu dostępnych w gminach usług społecznych z różnych zakresów w odpowiedzi na potrzeby przedstawicieli różnych kategorii społecznych i w ramach różnych faz cyklu życia członków rodzin, lepsze rozpoznanie zasobów

- wspólnot lokalnych i potrzeb jednostek/grup, poprawa koordynacji procesów świadczenia usług i przekraczanie wąskich granic instytucjonalnych, stwarzania warunków dla indywidualizacji świadczenia usług społecznych, lepsze wykorzystanie potencjału instytucjonalnego w gminach, budowania bardziej stabilnych warunków dla funkcjonowania podmiotów pozarządowych w gminach, niwelowania stygmatów lokalnej instytucji pomocowej, profesjonalizacja procesów świadczenia usług i opracowywanie standardów usług, wzrost zaangażowania społecznego i animacji aktywności, budowanie lepszych warunków pracy dla kadr systemu pomocy i integracji społecznej);
- główne korzyści z powstania CUS dla mieszkańców i samorządów na podstawie założeń wskazanych we wnioskach o dofinansowanie projektów oraz zapisów przeprowadzonych diagnoz potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych: szerokie rozpoznanie potrzeb lokalnych obejmujące mieszkańców we wszystkich fazach życia i zaprojektowano adekwatne programy społeczne, przygotowanie zindywidualizowanej gminnej oferty usługowej adresowanej do ogółu mieszkańców, poprawa dostępności do tradycyjnych i nowych obszarów usług społecznych i innowacji usługowych, ukierunkowanie usług na całościowe rozwiązywanie problemów, trudności i kryzysów biograficznych, zdrowotnych i życiowych w okresie dzieciństwa, adolescencji, dorosłości i starości, wzmocnienie kadrowe i poprawienie warunków pracy personelu systemu pomocowego, skoordynowany model lokalnych usług społecznych i otwarcie na potrzeby całej wspólnoty samorządowej powoduje, że CUS-y stają się instytucją zaufania publicznego;
 - wyniki diagnozy w kontekście zarządzania na szczeblu JST: CUS wizerunkowo staje się miejscem w gminie otwartym na potrzeby wszystkich mieszkańców, buduje się przy tym rozwój społeczności lokalnej wokół miejsca, nastąpi tu zwiększenie zaangażowania mieszkańców w inicjatywy wolontaryjne, obywatelskie wraz z oddaniem im większej sprawczości w decydowaniu o kierunkach rozwoju organizowania społeczności lokalnej, prace nad Programem Usług Społecznych nie ograniczają się tylko do aspektów instytucjonalnych i rzeczowych, ale polegają także na odkrywaniu i identyfikowaniu i badaniu możliwości efektywnego wykorzystania niematerialnych czynników rozwoju, czyli jakościowych i ilościowych parametrów zasobów społecznych będących w dyspozycji społeczności lokalnej, priorytetem lokalnej polityki społecznej jest dobrostan (well-being) mieszkańców społeczności lokalnej, istotną cechą Programu działań CUS jest

kompleksowość pomocy, oznaczająca sprofilowane pakiety usług, świadczone przez specjalistów;

- wnioski wykraczające poza role CUS: dążenie do trwałych zmian w przestrzeni międzyludzkiej - w kierunku troski o jakość przestrzeni moralnej, profesjonalizacja procesów świadczenia usług, twórcze konstruowanie podstaw dla polityki usług w gminach oraz odkrywanie złożonych czynników rozwoju społecznego.

8. Korzyści z utworzenia CUS

Centra oferują określone usługi społeczne wszystkim mieszkańcom. Tworzone programy usług społecznych mogą być skierowane do osób, rodzin, grup społecznych, grup mieszkańców o określonych potrzebach lub ogółu mieszkańców. W centrach prowadzone są także działania adresowane do całej społeczności lokalnych ukierunkowane na integrację mieszkańców oraz podniesienie spójności społecznej. Za realizację tych działań odpowiedzialni są organizatorzy społeczności lokalnych. Dzięki temu, w indywidualnych planach usług społecznych są uwzględniane nie tylko usługi społeczne, a także dostępne bezpłatnie działania wspierające o charakterze samopomocowym i wolontaryjnym, prowadzone przez samych mieszkańców - np. pomoc sąsiedzka.

Utworzenie CUS sprzyja rozwojowi współpracy między różnego rodzaju instytucjami publicznymi, placówkami i organizacjami pozarządowymi w szczególności przez:

- koordynowanie usług z różnych systemów i informowanie o usługach świadczonych przez podmioty współpracujące z CUS,
- zlecanie usług społecznych przez centra usług społecznych organizacjom pozarządowym,
- zawieranie porozumień dotyczących przekazania do CUS usług przypisanych innym podmiotom publicznym np. powiatom.

9. Informacje dotyczące CUS

Informacje dotyczące Centrów Usług Społecznych, w tym na bieżąco aktualizowaną mapę wszystkich Centrów funkcjonujących w Polsce, utworzonych zarówno w ramach konkursu, jak i poza konkursem można znaleźć na stronie internetowej Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej <https://www.gov.pl/web/rodzina/centra-uslug-spoecznych>.